

NATO “yaş yetmiş iş bitmiş” mi? (İttifakta Türkiyə’nin yeri və bir kaç şey daha)

Şanlı Bahadır Koç

Bugün eğer tarihinin gelmiş geçmiş muhtemelen en başarılı askeri ittifakıolan NATO diye bir şey “olmasaydı onu icat etmek gerekecekti.” Ama zaten hazırda olduğu için şimdi herkes ondan şikayet edebilir. Bu arada NATO eğer bugün kuruluyor olsaydı Türkiye’yi “tam üye” olarak muhtemelen almazlardı. (Ama bu almamaları doğru olurdu anlamında değil.) 20 yıl sonra da çok muhtemelen NATO olacak, ama 50 yılı bilemem.

Tarihte birçok ittifak kuruldu ve sonra dağıldı. NATO da kutsal, ölümsüz değil, fani. Ama henüz varlığını a) gerekli kılan, b) fikri ve c) kurumsal olarak devam ettirecek güçler hala oldukça güçlü. İttifak tüm tartışma, panik ve atışmalara rağmen o eskimeyen formüldeki “a) ABD’yi içerde, b) Almanya’yı aşağıda, c) Rusya’yı dışarıda tutma” rolünü oldukça başarılı oynamaya devam ediyor. Onu ortadan kaldırmaya tek bir Trump yetmez, belki 2. si de, ama 3.yü bilemem.

Belki Amerikan halkı tam değil ama, 1) ABD sistemi (kölfeşlerin paylaşımı ile ilgili şikayetlere rağmen) Avrupa’da olmaya devam etmek istiyor, 2) Almanya henüz askeri bir rol üstlenmeye istekli, hazır ve muhtaç değil ve 3) Rusya’yı “dışarıda” tutmak isteyen de yeterince üye var. 4) Ayrıca El Kaide ve IŞİD gibi örgütlere karşı ortak politika ve kapasiteye sahip olmanın önemi de açık. 5) Çin? Bu ülkeye karşı ittifakın anlamlı bir rol oynaması için henüz çok erken. Belki önümüzdeki on yıllarda ABD ile Çin arasında yaşanabilecek askeri gerilimlerde ittifak orada bayrak göstererek sembolik roller oynayabilir. Ama bu konuda NATO’nun esas etkisi/rolü ABD Çin’le meşgul olurken Avrupalıların kendilerinin Rusya’yı caydıracak kapasiteye ulaşmasını sağlaması olur.

Avrupalılar ile ABD arasında hem Rusya hem de Çin’e bakışta farklılıklar var ve olacaktır. Ama bunlar yönetilmeyecek boyutlarda değil. Avrupa’da “olmayan” bir ABD süper güç olmaya devam eder elbette ama bu eski kıtayı yanında tutamazsa Rusya ve Çin ile rekabetinde ciddi sıkıntılar yaşar. Aslında ABD ve NATO’nun Avrupa’daki telaffuz edilmeyen belki de en önemli rolü burada bir “güven(siz)lik rekabeti”ni

önlüyor oluşudur. ABD-NATO şemsiyesi olmazsa Almanya'nın silahlanması ve belki de nükleer kapasite edinmesi gündeme gelir ve bu da diğer ülkeleri tedirgin ederek tahmin edilemeyecek gelişmelerin önünü açabilir. ABD NATO vasıtasıyla kendisine yakın ekonomik büyüklüğe sahip bir bloğu "kendi yanında tutuyor." Bu kolayca vazgeçebileceği bir şey değil. Zaman zaman Trump'ın tekrar seçilirse NATO'dan "çıkacağı" şeklindeki tahmin ve endişeler dile getiriliyor ama bu, muhtemelen doğru çıkmayacak. ABD müesses nizamı "buna izin vermez." Trump bu nizama karşı bazı başarılar elde etti ama NATO'dan çıkma muhtemelen sistemin ona "ne olursa olsun izin vermeyeceği" adımlar listesinde. NATO Trump'ın "bir anlık sinirle" çıkabileceği bir şey değil ama ittifakın içindeki çelişkiler büyür, derinleşir ve tedavi edilmeden uzun süre devam ederse zamanla ittifakın "içi boşalabilir."

NATO içinde Rusya'ya yakın eski komünist ülkelerin (çoğundaki?) Rusya tehdit algısı diğer üyelere oldukça fazla. Bu ülkeler için, i) ne kendi tek tek ve ii) ortak askeri kapasiteleri, iii) ne Batı Avrupalı ülkelerin taahhütleri, v) ne AB'nin yıllardır bir türlü kalkışa geçemeyen askeri kimliği Rusya'ya karşı yeterli olur. Bu ülkeler için vi) ABD askeri taahhüdü ve hatta belki giderek belki vii) ABD askeri varlığı elzem. Daha batı ve güneydeki ülkelere önceliği Rusya'dan çok terörle ve güneyden gelen diğer tehditlerle mücadele vermek isteyebilirler. AB'den ayrılmanın eşiğinde olan İngiltere'nin Avrupa güvenliğindeki rolünün nasıl evrileceği de başka bir konu. Avrupalılar savunmaya çok para harcamak istemiyor, ABD ise a) hem daha çok harcamalarını, b) hem kendisinden daha çok silah almalarını, c) hem de paralarını daha rasyonel harcamalarını istiyor. Aslında Avrupalı ülkeler savunmaya toplamda ABD kadar olmasa da epey para harcıyorlar. Ama 1) aynı şeyi her ülke ayrı ayrı yaptığı için, 2) paralar silahtan çok maaşlara gittiği için ortaya çıkan askeri kapasite harcanan paranın oldukça gerisinde.

Ve tabii bir de tarihi, coğrafi, kültürel, siyasi farklılıklarıyla nevi şahsına münhasır Türkiye var. Burada daha önce de yazdığımız gibi Batı'nın üzerinde asteriks olan, tam, kalıcı, tartışmasız olmayan üyesi Ankara ittifaka konumuyla 1) çok özel jeopolitik imkanlar sunuyor, 2) en büyük ikinci orduya sahip, 3) Rusya'nın "sıcak denizlere açılmasının" önünde ve 4) Karadeniz'in kapağını elinde tutuyor. Ayrıca Ankara'nın diğer üyelere kabul ettirmekte zorlandığı PKK-YPG-PYD gibi güvenlik sorunları var. Ankara'nın ittifak için önemi esas içindeyken değil aşağıda da belirteceğimiz gibi dışına çıkarsa ya da içerde ayak direrse ortaya çıkar.

NATO Zirvesi

Dış politikada olacak şey var, olmayacak şey var. Türkiye açısından zirve ile ilgili amaçları mütevazı tutmak daha doğru olurdu. Ankara uzun süre hazırlığı, hesabı kitabı yapılmış, ortamı hazırlanmış, tarafların tepkileri öngörülmüş gibi değil de bir parça sinirle adım atar gibi görünerek Baltıklarla ilgili planları veto edebileceğine dair bir görüntü verdi. NATO’da yalnız kalmak Ankara için doğru olmaz. Böyle olmak zorunda değildi, olmayabilirdi. İttifakın Türkiye’nin YPG ile bakış açısına gelmesi, 1) daha önce yapılan hatalar, 2) boşa harcanan değerli zaman ve 3) ABD-PKK-YPG ilişkisi “daha beşikte boğulmadığı” için artık tam mümkün değil muhtemelen. Ama yine de Türkiye bu konunun peşin bırakmamalı.

Türkiye NATO’da zirveden öncekinden daha fazla dışlanmış değil ama Baltıklarla ilgili planı veto etseydi bu olabilirdi. Esas eleştirilmesi gereken bir hamle yapıldığında sonra takip ede(bile)cek adımları hesaplamak gerektiğinin tam düşünülmemesi. Sürekli, “biz haklıyız, bir adım atalım, bakalım ne olacak, sonrasını o zaman düşünüyoruz” havası var. Böyle dış politika elbette olmaz. Ters açıdan bakılırsa da denebilir ki, Türkiye bu itirazının “yerini yaptı,” bir dahaki sefere daha ısrarlı durabilir, en azından Baltıklar-YPG arasındaki ilişkiyi gündeme ve zihinlere soktu.

Türkiye’nin şu aşamada YPG’nin adını NATO belgelerine sokma konusunda çok zorlanacağı açık olmalıydı. O halde durumu zamana yayarak, 1) şu aşamada “PKK ile ilişkili örgütler” türü bir ifadeyi metinlere sokmaya çalışarak, 2) nihai kararı YPG ile PKK arasındaki ilişkinin tarafsız gözlerce değerlendirildikten sonra almaya yönelik girişimlerde bulunabilirdi. Bir başka argüman/yol da şu olabilir: Doğu Avrupa ve Baltıklardaki ülkelere, “bakın, bana yönelik yaklaşım nedeniyle yavaş yavaş NATO’dan kopuyorum. Üyelikten ayrılmam tabii ama eğer bu ittifak benim güvenlik ihtiyaçlarıma hiçbir şekilde cevap vermemekte ısrar ederse ben giderek daha Rusya’ya yaklaşabilirim. Rusya’ya yönelik askeri girişimleri vetolarım, ama bunun da ötesinde onunla yaklaşırsam Rusya’nın artık benim tarafımda fazla güç bulundurma ihtiyacı azalır. Bu durumda Rusya bütün kapasitesini sizin olduğunuz bölgeye yoğunlaştırabilir. Türkiye’nin bu ittifakın 1) içinde, 2) aktif ve 3) mutlu olması sizin çıkarınızdır. Bu tehdit ya da şantaj değil, bir tespit ve dostça bir uyarı, lütfen beni anlayın ve NATO içi tartışmalarda bana destek olun” denebilir.

Ayrıca bu ülkelere yönelik hem tek tek hem toplu bir diplomatik taarruza geçilebilir. Polonya gibi ülkeler Türkiye’nin Rusya ile ilişkilerini hep yakından takip etmiştir. Aynı hassasiyeti bölgedeki diğer ülkelerin de edinmesi sağlanabilir. Burada önerilen çok dramatik ve kısa vadede hemen sonuç verecek bir çözüm

değil. Süreç başarılı olmayabilir de ama “bir zirvede kriz yaratıp bu işi çözeriz” yaklaşımından muhtemelen daha makul ve rasyonel. “Ağlamayana meme yok”, evet, ama doğru şekilde ağlamanın da bir yolu var.

Türkiye ve NATO

Türkiye’nin S-400 alması ve Rusya yakınlaşması neden değil sonuç. Neden, Batı’nın Türkiye’nin çıkarlarını neredeyse hiç dikkate almaması hatta sık sık ona hasmane pozisyonlar alması. Türkiye’ye yapılan muamele, çifte standart ve ikiyüzlülük Ankara’yı Moskova yollarına itiyor. Bunu demek yapılan tercihlerin doğru olduğu anlamına gelmiyor elbette. Türkiye NATO ile bütün güvenlik problemlerini %100 oranda, hemen, kesin olarak garantiye alacağını/aldığını düşünmemeli. Yüksek sesle sormamız lazım, NATO üyelerini her türlü tehdide karşı mı korumak için var, yoksa ortak bir veya iki spesifik tehdit için mi? Avrupalılar için bu da Rusya ve belki IŞİD-El Kaide gibi terör örgütleri olabilir. Türkiye’ye “diğeri (PKK ve s.) senin kendi iç veya özel meselen” diyorlar. Kaldı ki, YPG konusunda sadece terörist olup olmamanın ötesinde dost-düşman olması ile ilgili de farklı düşünüyorlar. Şimdi buna itiraz ve isyan edebiliriz ama durum bu. Ama o zaman belki de NATO’ya vereceği destek/katkıyı, üstleneceği yükü, alacağı riskleri de ona göre sınırlı tutmalı. NATO’dan çıkmak akıllıca değil ama onun için her şeyi yapacak da değiliz çünkü onlar bize her şeyi vermiyorlar.

Türkiye ile Rusya’nın arası şu an (arada konuşulan konuşulmayan birçok problem ve çelişki olsa da) “iyi gibi”. Türkiye (doğru veya yanlış) Rusya’dan fazla tehdit algılamıyor.

Ama hep öyle devam edeceğinden de emin olmayız. Olmamalıyız. Türkiye ittifaka çok problem çıkartan bir üye gibi görünürse ileride sadece şimdi olduğu gibi PKK-YPG konusunda değil Rusya konusunda da destek/garanti/caydırıcılık gerektiğinde arada edindiği kötü şöhret nedeniyle bu tam gelmezse? Bu durumun sadece gerçekleştiğinde kendisi değil, önceden (Rusya tarafından) öngörülebilir olması Türkiye

için önemli bir risk olabilir.

Türkiye NATO için ne yapıyor, ona ne veriyor/sunuyor, ondan ne alıyor? 1) mevcut durumda, 2) potansiyel olarak, 3) yakın geçmişte? Türkiye NATO'dan ayrıldığında veya sadece üzerine düşenleri, kendinden beklenenleri, hep yapageldiği şeyleri yapmamaya başlarsa işte o zaman Türkiye ittifak için neden ve ne kadar önemli anlayacaklar. Türkiye için problem ve tehdit olan meseleler Batı için her zaman öyle olmayabiliyor. Türkiye konumu nedeniyle batıya doğudan ve güneyden gelen tehdit ve problemleri karşı 1) cephe ülkesi, 2) atlama taşı. 3) NATO üyesi olmasa, kimse yardımına gelmese de bu problemlerle bir şekilde başa çıkması gereken bir aktör.

Batılılar PKK'yı kendileri için bir tehdit olarak görmüyor (belki uyuşturucu gibi bazı konular hariç). Bu durumda ne yapmalı, onları zorlayarak bu konuda bizim istediğimiz noktaya getirmek mümkün mü? İstemedikleri halde onları PKK'ya karşı adım atar hale getirebilir miyiz? Mesela, "siz bana bu konuda destek olmazsanız, o zaman ben de ittifaka verdiğim şu katkıları sınırlayacağım" diyerek onları bu yönde teşvik edebilir miyiz? Belki, ama kolay değil. Burada herhalde kullandığımız dile, tarzımıza, şöhretimize dikkat etmemiz gerekiyor. Haklı olduğumuz halde sorunlu gibi görülmemeliyiz. İttifak için önemimizi herkesin anlamasını sağlamalıyız. Zaman alsa da ittifaklar kurmalıyız. Her ilişkiyi ABD üzerinden çözmeye çalışmak yerine diğer ülkelere, onların dert, ihtiyaç, istek ve endişelerine de dikkat etmek bize ittifak içi pazarlıklarda ortak ve "müttefikler" kazandırabilir.

Türkiye'nin gereksiz yere hırçın, akılsız, bilgisiz, problemlili, mantıksız, sorun çıkarıcı gibi görünmesine gerek yok. Böyle bir lüksü de yok. NATO'nun ve genelde Batı'nın trolü gibi görünmek, kendimizi o konuma oturtmak çok akıllıca olmayabilir. "Benim için şunu yapmazsanız o zaman ben de şunu onaylamam" denebilir belki ama bu tür müzakereler genelde kapalı kapılar ardında yürütülür. Türkiye, 1) Batı için, NATO için, ABD için bir neden önemli olduğunu, 2) onun için aktif ve pasif olarak hangi faydaları sağladığını, hangi fedakarlıkları yaptığını, 3) Türkiye olmazsa, giderse, işbirliği yapmazsa bu aktörlerin hangi sorunlarla karşılaşabileceğini, 4) Türkiye'ye hangi yanlışların yapıldığını anlaşılır bir İngilizce ile, tane tane, efendi efendi anlatmayı hala bir türlü beceremiyoruz. Türkiye'nin Batı ile ilişkisi duygusallıkla, heyecanla, kendimizi iyi hissetmek için tribünlere oynayarak yürütülebilecek, anlaşılabilir, üstesinden gelinebilecek bir ilişki değildir. Gereksiz yere Batı'nın NATO'nun "öbürü" olursak bu çok yanlış ve (nasıl denir) acıklı olur.

Derdimizi iyi anlatmak, ittifak dengeleri iyi gözetmek, dersimizi iyi çalışmak, bizimle aynı ya da benzer düşünen/düşünebilecek, ortak çıkarları olan üyelerle işbirliği yapmak çok önemli olabilir. Ve elbette gerekirse sorun çıkaran, gürültü yapan üye olmaktan kaçınmamalıyız ama bunu bilgi, düşünce ve hesaplama yapmanın, gerçekçi ve sabırlı olmanın, bir hamlede bulunmadan önce bunun fikri, hukuki, diplomatik, psikolojik, algısal altyapısını kurmanın önemini ıskalayamayız. Biz Yunanistan değiliz, zamanında ona gösterilmiş müsamaha bize gösterilmeyebilir. NATO'nun bize karşı özel olarak menfi algısı olmayan üyelerini de bize karşı olmaya itebilecek adımlar akıllıca mı? "Karşı taraf da sert yapmaya karar verirse krizi nereye kadar tırmandırabiliriz?" diye sormadan bir gerilimden diğerine atlamak rasyonel değildir. İstmeden ve farkında olmadan da olsa Rusya'nın işine yarayacak gibi görünen adımlar atmak sakıncalıdır. Türkiye'nin "anlaşma müttefikleri"nin önemli bir kısmının Ankara'ya silah ambargosu koyduğu bir dönemdeyiz. Üyelerle Türkiye'nin tehdit algılamaları, öncelikleri, kullandıkları dil ve tarzları arasındaki makas açılıyor.

Türkiye'nin ittifaktan çıkarılması prosedürel olarak mümkün değil gibi görünüyor ama pratikte daha da dışlanması, üyeliğinin üzerindeki asteriks ve soru işaretinin derinleşmesinin güvenliğimiz açısından ciddi somut menfi sonuçları olabilir.